

судалдаггүй нэг ч зүйл байхгүй. Улс төрийн философийн асуудлыг түүний судлах зүйл гэж үзэж болно.

Судлаачид эртний дэлхийн болон хожмын мэргэдийн дэвшүүлсэн философитой харилцан хамааралтай аливаа ойлголт, томъёолол, сургаал зэргийг улс төрийн философи гэж ойлгож, нэрлэж заншсан байна. Орчин үед улс төрд хамааралтай философийн асуудлыг улс төрийн философи буюу улс төржсөн философи гэж нэрлэж байна. Гэтэл улс төрийн философийн нэгдсэн томъёолол, судлах зүйлийн тодорхойлолт гараагүй байна. Өрнөдийн болон Оросын дурьдсан асуудлыг сонирхон судлагч философичид улс төрийн философи гэдэг нэрийн дор философийн урьд, эдүгэгийн сонгодог төлөөлөгчдийн сургаалийн философийн асуудлыг авч үзэж байна.

Тэгвэл зохиогч асуудалд арай өөр өөрийнхөөрөө хандлаа. Минийхээр улс төрийн философи нь: 1. Улс төрийн философийн түүхийн асуудал; 2. философид улс төрийн хамаарагдах асуудлууд гэсэн хоёр үндсэн хэсгээс бүрдэл болж байгаа юм.

ПОЛИТОЛОГИ III

Эрдэм шинжилгээний бичиг¹ ... (...): 19-24 дэх тал

НАМ ТӨВТЭЙ УЛС ТӨРИЙН СИСТЕМИЙН ТАЛААРХ ӨРНӨДИЙН ШИНЖЭЭЧДИЙН ҮЗЭЛ БОДОЛ

А.Юндэндорж

доктор (Sc.D), профессор
МУИС, НШУС, Улс төр судлалын тэнхим

Ю.Ганболд

1972-1973 онуудад Америкт “Марксизм, коммунизм болон өрнөдийн нийгэм”¹ нэртэй 8 боть энциклопед нийтлэгджээ. Уг энциклопедийг нийтлүүлэхэд аль аль талаасаа ихээхэн анхаарч хүч төвлөрүүлсэн нь мэдрэгдэж байгаа юм. Энциклопед дээр баруун Германы политологич В. Леонгард, К.Фон Бейме, К. Вестен, Э.Оберлендер, Америкийн профессор Э.Браун, А.Коэн, К.Фридрих, П.Холлендар, В.Эрлих, Английн судлаач

¹Marxism, communism and Western Society. A comparative encyclopedia. N.Y., 1972-1973, 8 vols (ääì èèèýä)

П.Реддауэй, Л.Шапиро нараар толгойлуулсан эрдэмтдийн томоохон баг ажиллажээ.

Энциклопед онол, арга зүйн хувьд тулгамдсан судалгааны олон асуудалд хариу өгсөний дотор нам төвтэй улс төрийн системийг судлахад голчлон чиглэгджээ гэж ойлгогддог. Энэ нь “Социалист нийгмийн улс төрийн системд” зонхилох үүргийг эрх баригч коммунист нам гүйцэтгэдэг гэдэг утгаар үндсэн асуудалд хандсанаас тодорхой.

1974 онд Францын социологич Франсуа Фейтогийн “Лениний үе”¹ гэдэг бүтээл нийтлэгдсэн бөгөөд уг бүтээлдээ автор социалист байгуулалтын явцад ажилчин ангийн намын үүрэг роль өсөн нэмэгдэх зүй тогтлын талаарх Лениний үзэл бодлыг тайлбарлахыг зорьжээ.

Ф.Фейтогийн бүтээлтэй зэрэгцэн мөн онд Америкийн судлаач Пол Холлендарын “Зөвлөлтийн болон Америкийн нийгэм”² сэдэвт томоохон бүтээл нийтлэгдсэн байна. П.Холлендарын бүтээл Зөвлөлтийн болон Америкийн нийгмийн ижил төстэй болон ялгаатай талуудыг зэрэгцүүлэн тавиад политологи, социологийн шинжлэх ухааны түгээмэл аргачлалын дагуу жишиж тайлбарласан байна.

Дээрхи нийтлэлүүдтэй ижил төстэй бас нэгэн сонирхолтой бүтээлийг Францын судлаач Марк Сапорт, Жорже Сориа нар нийтлүүлжээ. “Агуу их дуудлага”³ нэртэй уг бүтээл энциклопед маягаар зохиогдсон байх агаад агуулгын хувьд мөн л Зөвлөлт, Америкийн улс төрийн системийн үндсэн институтын үйл ажиллагааны зорилго чиглэлийг хооронд нь харьцуулж жиших байдлаар харуулжээ.

Энэ үеэр Америкийн их сургуулиудын профессор Г.Левин, Т. Вольф, С.Блэк, А.Кассоф⁴, В.Аспатурьян, Ж.Кэмпбелл нараар толгойлуулсан социалист гэгдэж байсан орнуудын улс төрийн систем судлалаар мэргэшсэн янз бүрийн чиглэлийн “Төв”-үүд эрчимтэй ажиллаж байв.

Тухайн үедээ “Зөвлөлт” хэлбэрийн нам төвтэй улс төрийн систем судлалаар нэрд гарч байсан Германы судлаач Вольфганг Леонгардын “Антикоммунизм” нэртэй бүтээл нийтлэгджээ. Уг бүтээлдээ автор ажилчин ангийн намын талаарх Лениний сургаал болон ЗХУКН-ын практик үйл ажиллагаа хоорондоо зөрчилдөж байна гэсэн санааг хөндөж тавьжээ.⁵ Тэрбээр бусад орнууд дахь социалист нийгэм болоод тэдгээрт эрх барьж байгаа коммунист чиглэлийн намуудын үйл ажиллагаанд ч дээрхийн адил зөрчилтэй талууд байгааг цохон тэмдэглэсэн байна.⁶ В.Леонгардын тэмдэглэсэнээр К.Маркс, Ф.Энгельс нар хувьсгалт тэмцэлд ажилчин ангийн гүйцэтгэх үүргийн талаар төсөөлж байснаас бус бүхэл бүтэн нийгмийн амьдралд аль нэг улс төрийн нам хутгалдан оролцох, түүгээр ч барахгүй удирдах боломжтой гэж төсөөлөөгүй байх л даа. Харин Лениний үзэл баримтлалыг хэт их дагаснаас болж “тоталитаризм” болоод “намын засаглал” тогтож, эцэстээ нийгэмд ардчилал зөрчигдөж, улс төрийн системд гажуудал үүсэх үндэс бүрэлдсэн гэжээ.⁷ Эл үзлийг судлаач К.Фридрих, К.Фон Бейли нар ч идэвхитэй дэмжиж байсан талаар судалгааны материалд тэмдэглэжээ.

¹ Fejto F. L'heritage de Lenine. Introduction a l'histoire du communiste mondial. Tournai, Casterman 1974 (ääi èèÿâ)

² Hollendar P. Soviet and American society. A comparison. N.Y., Oxford, univ. press. 1974 (ääi èèÿâ)

³ Le grand defi Encyclopedie comparee. USA –URSS. Sous la direction de M.Saporta et G.Soria.P.Robert Laffont. 1968

⁴ Prospects For Soviet society. Ed. By A.Kassot L, Paul Mall press, 1969 (ääi èèÿâ)

⁵ Leonhard W. Eurokommunismus. Herausforderung Für Ost und West München 1978 (ääi èèÿâ)

⁶ Ibid., p.82 (i°i öÿiä)

⁷ Marxism, communism and Western Society. Vol.1, p.431 (ääi èèÿâ)

Гэтэл Ф.Энгельс огт өөр байр суурьтай байсан бололтой. Пролетари нарын тэмцлийг ялалтад хүргэхэд ажилчин ангийн эрх ашгийг хамгаалж чадахуйц улс төрийн нам зайлшгүй хэрэгтэй гэсэн санаа “Коммунист намын тунхаг”-т тодорхой байна гэжээ.¹

Гэсэн хэдий ч В.Леонгард өөрийн байр суурийг хамгаалж шинэ шинэ нотолгоог гаргаж тавьсаар иржээ.

Тэдгээрийн нэгэнд дурьдахдаа Маркс, Энгельс нар ажилчин ангийн хувьсгалт тэмцэл ялалтанд хүрсэний дараахь улс төрийн системийг “Иргэдийн өөрөө удирдах ёс”-ний зарчимд тулгуурлах нь зөв гэж үзэцгээж байснаас бус аль нэгэн намын удирдлагыг хэрэгжүүлдэг систем байхаар төсөөлөөгүй² гэсэн санаа байдаг.

Карл Каутский “Пролетарийн диктатур” нэртэй, тухайн үедээ зүүний үзэл баримтлагчдын шүүмжлэлд нилээн өртөөд байсан бүтээлдээ пролетарийн диктатур гэсэн ойлголтыг большевикууд “Намын диктатур”³ болгож бодит амьдралд хэрэгжүүлсэн гэжээ. Үүнтэй агаар нэгтэй дүгнэлтийг Л. Шапиро “Большевикууд”⁴ гэсэн өгүүлэлдээ хийсэн байх юм.

Профессор Пол Холландер бидний өмнө өгүүлсэн “Зөвлөлтийн болон Америкийн нийгэм” гэсэн томоохон бүтээлдээ дурьдахдаа: “ЗХУКН бол засаглалын албан ёсны болон албан бус бүтэцийн хооронд гарсан ан цавыг нөхөх зорилготой, нэг ёсны холбогч хэрэгсэл”⁵ гэжээ. Тэрээр “албан ёсны” бүтэц гэдэгтээ нам төрийн өндөр зиндааны албан тушаалтнуудыг хамааруулж, “албан ёсны бус” гэдэгтээ жирийн олон түмнийг авч үзсэн ажээ.

Английн эрдэмтэн, түүх судлалын профессор Ж.Нэттл “Зөвлөлтийн ололт амжилт” номондоо нам төвтэй улс төрийн систем нь богино хугацаанд өндөр зохион байгуулалтад хүрэх боломжтойн хувьд байж болох хувилбарын нэг гэж үзээд, Зөвлөлтийн хувьд нийгмийнхээ бүх хүрээнд чамлахааргүй ололт амжилтанд хүрснийг жишээ болгон дурьджээ.⁶ Нам төвтэй улс төрийн системд элитүүдийн оролцоо ихээхэн чухал үүрэг гүйцэтгэдэг гэсэн санаа түүний дүгнэлтэнд ч байгаа юм. (автор)

XX зууны 70-аад онд ихээхэн нэрд гарч байсан судлаач Франсуа Фейто Францад нийтлүүлсэн “Лениний залгамж халаа” нэртэй номондоо тэмдэглэхдээ: коммунистууд өнгөн дээрээ намынхаа нийгмийн бүрэлдэхүүнд ач холбогдол өгч ярьдаг боловч уг чанартаа үзэл суртлын бүхий л хэрэгслийг ашиглан намынхаа үйл ажиллагаанд “пролетарийн хөдөлгөөн”-ий шинжийг хадгалахыг туйлаас хичээдэг гэжээ.

Асуудлыг сайтар тунгааж үзвэл нарийн ээдрээтэй тал бас байгаа юм шиг санагддаг. Жишээлбэл: намын нийгмийн бүтэц болон ангийн шинж гэсэн асуудлуудын хоорондын уялдаа холбоо болон тэдгээрийн аль нь тэргүүн ээлжинд тавигдах вэ? зэрэг нь тохиолдлын зүйл бас биш бололтой. Түүнчлэн ажилчин анги гэж чухам хэнийг хэлэх вэ? Биеийн хүчний хөдөлмөр эрхэлдэг болгоныг энд хамруулах уу?. Хэрвээ хамруулбал тэдний нийгмийг манлайлах үүрэгтэй тэргүүний хэсэг гэдэг нь юугаар илэрч байна вэ? гэдэг дээр бас бодож үзүүштэй юм. Өнгөн дээрээ асуудал маш энгийн мэт санагдаж байж

¹ Iadoen E, Yiaaeeun O, Ni+, o.4, n433

² Marxism, communism and Western Society. Vol. 2, p.126 (ääi eöeyä)

³ Aeoöaeeuüä änoimü niaöaiäime eääreie-äneie äioüüä. Daä. Eie.: Aäaouyüä A.Í e äö. Ì., neeöeçäaö, 1980, n. 59

⁴ I'öi öyüä, n.59

⁵ Hollander P. Soviet and American Society. A comparison. N.Y., Oxford univ. press, 1973, p.25 (ääi eöeyä)

⁶ Nettle G.P. The Soviet achievement. L, 1967 (ääi eöeyä)

болзошгүй. Гэтэл энэ талаар бэлэн хариулт өгчих судалгааны материал төдийлөн тааралдахгүй байгаа билээ.

Бидний дээр өгүүлсэн судлаач Ф.Фейто болон Австралийн Конберрегийн үндэсний их сургуулийн профессор Т.Г. Ригби нар намд шинээр гишүүн элсүүлж байгаа үйл явцыг тойруулж асуудлыг нилээн хөндсөн байна. Намын эгнээг тэргүүний хүмүүсээр сэлбэж бэхжүүлнэ гэдэг ойлголт сүүлдээ харьцангуй итгэл үнэмшилтэй болсон тал бий. Түүнээс биш ЗХУКН-ын үйл ажиллагааны бүхий л үеүдэд тийм байгаагүй. Түүний бичсэнээр заримдаа бүр золиосны хүмүүс бэлтгэх зорилгоор намд гишүүн элсүүлж байсан тохиолдол ч бий. Тухайлбал хувьсгалын жилүүдэд, улмаар иргэний болоод эх орны дайны жилүүдэд тулалдаанд орох цэргүүдийг олноор нь намд элсүүлж, намын билеттэй хамт винтов буу олгоод амь эрсэдсэн тулалдаанд оруулдаг байсан баримт захаас аван тааралддаг гэж тэмдэглэжээ.¹

Кельн хот дахь Дорнод Европ судлалын институтын захирлын алба хашиж байсан, эрх зүйн профессор Г.Майскер нам төвтэй улс төрийн системтэй орнуудын тулгуур хуулиудыг судалж үзээд хийсэн нэгэн дүгнэлтэндээ “нэг намын тогтолцоо ардчиллын зарчимд нийцэхгүй”² гэжээ. Энэ үндэслэлээ тайлбарлахдаа тэрээр коммунист намын удирдан чиглүүлэх роль гэдгийн цаана иргэдийн чөлөөт сонголт хийх эрх ямагт хязгаарлагдаж байдаг. Шийдвэрлэх үүргийг эрх баригч нам гүйцэтгэж байдаг ийм нийгэмд төрийн засаглал хүссэн ч хүсээгүй ч “тоталитар” шинжтэй болдог гэж үзсэн.

Америкийн Техассын Их сургуулийн эдийн засаг, түүх судлалын профессор Уолта У.Ростоу “Улс төрийн бодлого ба өсөлтийн үе шатууд”³ бүтээлдээ ардчиллын үнэ цэнэ нь нэгдүгээрт, олонхийн сонирхлыг хамгаалж чадахуйц засаглалын механизмыг тогтоох боломжиндоо, хоёрдугаарт, иргэдийн сонголт хийх бололцоонд ямар нэгэн бэрхшээл саад учруулахгүй байх нөхцөл тухйн нийгэмд бүрэлдсэн эсэхэд байгаа юм. Энэ шалгуураар аливаа нийгмийн тогтолцоог шинжих учиртай гэсэн байр суурийг илэрхийлжээ.

Аль ч нийгэм бүтэцийн хувьд олон янзын сонирхлын бүлгээс бүрэлдэж байгаа нөхцөлд улс төрийн нэг нам тэд бүгдийн эрх ашгийг илэрхийлэгч байх боломжгүй гэж бидний өмнө дурьдсан “Зөвлөлтийн болон Америкийн нийгэм”⁴ бүтээлдээ автор тэмдэглэжээ. Эрх баригч нэг намын системд нам, улсын ажлын зааг ялгааг олоход бэрх. Хоорондоо холилдож, бие биетэйгээ нягт холбогдож сүлжилдсэн байгаа. Улсын чухал албан тушаалд хүн томилох эрх мэдэл төр, засгийн байгууллагад өөрт нь байдаггүй. Бүгд л намын шугамаар хянагдаж, зөвшөөрөгдөж, шийдвэрлэгддэг байна.

Клаус Вестены үзлээр бол коммунист дэглэмтэй орнуудын Үндсэн хуульд намын байгууллагын эрх үүргийн талаар төдийлөн тодорхой заадаггүй. Заасан ч хоёрдмол утгатай, бүдэг заалтууд байдаг.

Намын удирдан чиглүүлэх ролийг хүлээн зөвшөөрч түүнийгээ ил тодоор зарласан байгууллага бол тэдний зэвсэгт хүчин л байдаг.⁵ Энэ чинь чухамдаа төрийн хэрэгсэл шүү дээ. Улс төрийн тийм тогтолцоотой орнуудад коммунист

¹ Yö toio ääeio öoioöoöää Ç'äë'ëöëeí 3 ñay emioieño àli yonäyæ, öyäreë yäiyüä ç'aö'ä ääeio äëëççäyü 5 ñay öçí emioieño íaiä, äëöççiyüö yëñççëæ í'öñ'í iyüü ääëää. (Äadío) Ñl.: Ädäæíää È.È. Èäreímeel öoöñi. I., 1979 ö.7, ñ.16

² Verfassungs und Verwaltungsreformen in den sozialistischen Staaten. Hrsg.von R.V Schröder, B. Meisner. Berlin. Dunker und Humblot, 1979, s.71-72 (ääi èëéyâ)

³ Rostow W.W. Politics and the stages of growth. Cambridge univ. press, 1971 (ääi èëéyâ)

⁴ Hollander P. Soviet and American society. A comparison N.Y., Oxford univ. press 1973, p.72 (ääi èëéyâ)

⁵ Marxism, communism and Western Society. Vol.2, p. 131-135 (ääi èëéyâ)

намын программ, дүрмийн заалтуудыг Үндсэн хуулийнхаа дээгүүр тавьдаг гэжээ.

Мөн чанартаа бол улс төрийн намуудад хүлээх, хүлээхгүй үүрэг гэж байдагчлан оролцох, оролцохгүй асуудал гэж зарчмын хувьд зааглагдсан байх учиртай. Тухайлбал улс орны гадаад, дотоод бодлогын глобаль асуудлууд нь ард түмний сонголтоор итгэл хүлээж гарч ирсэн төрийн институтийн бүрэн эрхийн асуудал болох учир улс төрийн нам түүнд оролцоод байх нь зохимжгүй¹ гэж үздэг байна.

Гэтэл эл асуудлаар нам төвтэй улс төрийн системийн төлөөлөгчид арай өөр тайлбар хийж байжээ. Тухайлбал, намаас олон түмэн, олон нийтийн байгууллагатай харьцах асуудлаарх хуучин зөвлөлтийн судлаачдын баримтлаж байсан байр суурийг эргэн харж болох юм. Нийгмийн харилцаа боловсронгуй болох явцад намын үйл ажиллагааны хэлбэр, агуулга ч мөн адил өөрчлөгдсөн. Эрх баригч ангийн /пролетари/ болоод ажилчин анги сонирхлын үүднээс нийгмийн бусад анги болон төрд “диктатурын” аргаар ханддаг байсан Лениний үе аль эрт өөрчлөгдсөн. Нөгөө талаар намын талаарх Лениний концепцийг ч сайтар судалж үзүүштэй байгаа юм. Асуудлыг нарийвчилж үзвэл, нэгдүгээрт, коммунист намын удирдлага чиглүүлэлгүйгээр пролетарийн диктатурыг тогтоох боломжгүй гэснээс биш төрийн засаглалын эрх мэдлийг нам шууд төлөөлөх тухай санаа байгаагүй. Энэ хоёр бол харьцангуй ялгаатай асуудлууд билээ.

Шууд утгаар нь Лениний авч хэрэглэснээр социалист нийгэмд засаглалын эрх мэдэл ажилчин анги болоод хөдөлмөрийн тариачдын мэдэлд байж, төрийн засаглалын хэлбэр нь ажилчид, тариачдын депутатуудын Зөвлөлүүд байхаар төсөөлж байсан болов уу. Хоёрдугаарт, Лениний үед ч, хожмийн үед ч коммунист нам улс төрийн манлайлагчийн үүрэг гүйцэтгэхдээ зөвхөн өөрийнхөө төлөө бус харин ажилчин ангийн, бүр сүүлд “хөгжингүй социализмын” үе шатандаа нийт зөвлөлтийн ард түмний нэрийн өмнөөс асуудалд хандан, тэдний эрх ашиг, сайн сайхны тусын тулд үйлчилж ирсэн² гэж тайлбарлаж байв.

Коммунистууд намаа чадварлаг хүмүүсээр бэхжүүлэх, эгнээнийхээ тооны өсөлтийг хангах талаар байнга анхаардаг нь нэгдүгээрт, нийт ард түмний нам гэсэн бодлого баталгаажуулах, хоёрдугаарт, нам нийт нийгмийг удирдан чиглүүлэгч хүч гэдгээ нотлох зорилго агуулдаг гэсэн санааг хэлж байгаа юм.

Нам улс төрийн системийн “цөм” гэж социалист системд байсан орнуудын Үндсэн хуулинд албан ёсоор хуульчлагдсан байжээ. Тухайлбал ЗХУ-ын 1977 онд батлагдсан Үндсэн хуулийн 6 дугаар зүйлд болон 1947 оны Үндсэн хуулийн 126 дугаар зүйлд ЗХУКН бол улс төрийн системийн “цөм” бөгөөд нийгмийн удирдан чиглүүлэгч улс төрийн хүчин мөн гэж заасан.

Нам төвтэй улс төрийн системийн судалгаанд анхаарал хандуулсан өрнөдийн судлаачдын өөр нэг хэсгийн төлөөлөгчид болох К.Керниг, П. Шайберг нар хамтран бичсэн “Ленинизм” хэмээх өгүүлэлдээ тэмдэглэхдээ: “Коммунист тогтолцоонд нам, төрийн ажил холилдсон байдаг нь бүр Лениний үеэс эхтэй юм. Тэр намын гүйцэтгэх үүргийн тухай ойлголтыг пролетарийн диктатурын болон төрийн гүйцэтгэх үүргийн тухай ойлголттой ижил хэмжээнд авч үздэг байсан”³ гэжээ.

¹ Hollander P. Soviet and American society. A comparison N.Y., Oxford univ. press 1973, p.72 (аанг өгөгүй)

² Ни.: Аедоаеириа айрино прадаирине еаире-анеие аиоиау. Даа. еиеааеу Аааоуриа А. I e аооаеа. I, ииеоецаао, 1980, н.67

³ Marxism, communism and Western Society. Vol.5, p. 126

Дээрх судлаачдын тэмдэглэлтэй холбогдуулан Зөвлөлтийн эрдэмтдийн хийсэн тайлбараас үзвэл Ленин намын (түүнчлэн Төв хорооны) болон Зөвлөлт засгийн хариуцах ажлын зааг ялгааг илүү тодорхой болгох, ажилтнуудын хариуцлага, сахилга, бие даасан байдлыг дээшлүүлэх шаардлагатайг нэг биш удаа цохон тэмдэглэж байсан бололтой юм. Харин нам (коммунист-большевикуудын) бол Зөвлөлт засгийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг бүхэлд нь хянаж, удирдах үүрэгтэй¹ гэсэн санааг шууд утгаар нь илэрхийлсэн байна.

Улс төрийн системийг бүрдүүлэхэд чухал үүрэгтэй депутатуудын зөвлөл, комсомол, үйлдвэрчний эвлэл, хоршоологчдын эсвэл зэрэг олон сая гишүүд, олон нийтийн байгууллагуудын сонгуульт идэвхитний үйл ажиллагааны талаар судлаачид бас саналаа хэлсэн байдаг.

Өрнөдийн судлаачдын байр суурийг авч үзвэл тэдгээр нь онолын хувьд, бие даасан байгууллагууд. Гэвч тэдгээр байгууллагыг нэг талаар коммунистууд толгойлдог болон нөгөө талаар намын байгууллагын өмнө ажлаа хариуцан тайлагнадаг байхаар эрх зүйн хувьд зохицуулж өгсөн зэрэг нь хэрэг дээрээ намын байгууллагад туслах бас нэгэн хэрэгсэл болгож хувиргасан² гэжээ. Ганцхан жишээ дурьдахад ЗХУКН-ын дүрмийн 63 дугаар зүйлд комсомол бол намын удирдлагын дор ажилладаг, намд туслах, намын залгамж халааг бэлтгэх үүрэгтэй, залуучуудын байгууллага³ гэж заасан байна.

Энд зарим нэг тоон үзүүлэлтийг дурьдаж болох байна. Тухайлбал: өрнөдийн судлаачдын нам төвтэй улс төрийн системийн “эталон” /загвар/ болгон авч үздэг байсан Зөвлөлтийн тогтолцоог уг систем задралд орох үеийн нь тоон үзүүлэлтээр харуулбал 1991 оны байдлаар ЗХУКН эгнээндээ 19 сая гишүүдтэй, тэдний 4.4 сая нь намын сонгуульт идэвхтэн байжээ.

Төрийн сонгуульт байгууллага болох Зөвлөлүүдийн бүх шатны депутатаар 2.2 сая, Зөвлөлүүдийн дэргэд байгуулагдсан төрөл бүрийн салбар, комисс, орон тооны бус хяналтын пост, групп, ижил төстэй байгууллагуудад 30 сая хүн сонгогдон ажиллаж байжээ. Түүнчлэн үйлдвэрчний эвлэлийн сонгуультан 12 сая, комсомолын идэвхтнүүд 6 сая, ардын хяналтын байгууллагуудад 10 сая, нийтийн хэв журам сахиулах үүрэг бүхий ардын сайн дурын нөхөрлөлд 7 сая идэвхитэн ажиллаж байсан баримт бий.⁴

Энэ нь нэг талаар Зөвлөлт нийгмийн элитүүдийн эгнээг харуулсан тоон үзүүлэлт байгаа юм. Нөгөө талаар улс төрийн системийг бүрдүүлж байсан субъектүүдийн бүрэлдэхүүнийг харуулсан чанарын үзүүлэлт гэж ч үзэж болохоор байгаа билээ. Энэ бол асар их хүч нөөц хуримтлагдсан байжээ гэсэн үг. Гэвч нийгмийн тогтолцооны өөрчлөлт шинэчлэлийн давалгааны хүч үүнээс ч илүү байсан бололтой.

Нам төвтэй улс төрийн систем нь түүхэн тодорхой хугацаанд, тодорхой улс орнуудад бодитойгоор оршин тогтнож байсныг хэн ч үгүйсгэхгүй байх. Тэдгээр улс орнуудын дийлэнхи нь уг системээс татгалзсан хэдий ч тухайн үеийнх нь нөхцөл байдлаас авч үзвэл бас бүгдийг буруутгах аргагүй мэт санагдана. Энэ талаар янз бүрийн эрэл хайгуул, шинжилгээ судалгааны ажил үргэжлэн хийгдсээр байх болов уу.

¹ *Эцэст А.Э.Ирел.Мэд. нийт., (5-יא עֶצְאָרְעָא) 0.45, n.61*

² *Marxism, communism and Western Society. Vol.2, p. 117*

³ *יִסְרָאֵל וְהַיְמָנִיּוּת הַבְּרִיטָנִית, n.231*

⁴ *Нл.: Нїоааї-їеē їаооēїїаї оааїоїеēа, аїїоїēē 16, n.456-457*

Шинжлэх ухааны өнөөгийн түвшингээс авч үзвэл нийгэмд үйл ажиллагаа явуулдаг олон янзын институт (төрийн, улс төрийн, намын, төрийн бус байгууллагын г.м) байдаг.

Тэдний аль аль нь нийгэмд “зохицуулагч”-ийн үүрэг хүлээх үүднээс эрхийн актууд гаргадаг. Чухамхүү эдгээр актуудын үйлчлэх хүрээ харилцан адилгүй байх асуудал Үндсэн хууль болон түүнд нийцүүлэн гаргасан бусад салбар хуулиудад тусгагдсан байх шаардлагатай гэдэг байр суурийг ХХ зууны 70-80-аад онуудаас өрнөдийн судлаачид идэвхитэй дэмжиж иржээ.

Ялангуяа төрийн эрх мэдэл хуваарилах зарчим ийм байхыг шаарддаг. Энэ байр сууринаас авч үзвэл засаглалын субъектүүдийн эрх мэдэл, үйлчлэх хүрээ бусад институтээс давуу байх нь дамжиггүй билээ.

(Үргэлжлэл нь дараагийн дугаарт нийтлэгдэнэ)

ПОЛИТОЛОГИ III

Эрдэм шинжилгээний бичиг¹ ... (...): 25-35 дахь тал

УЛСТӨРИЙН СОЁЛ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬ ХЭМЖЭЭС

Ё.Довчин

доктор, профессор

МУИС, НШУС, Улс төр судлалын тэнхим

Улстөрийн соёлын үзэл баримтлал улстөр хэмээх үзэгдлийг бүхэлд нь цогцоор авч үзэх бололцоо олгодоогоороо давуу талтай байдаг. Хэрэв улстөрийн соёлыг мэдрэмж, мэдлэг, үнэлэмж болж хувирсан улстөрийн систем хэмээвээс тэр нь тухайн нийгмийн улстөрийн хүрээний өнгөрсөн